

8. Láttuk, hogy egyházi zenénk területe ároán hagyott, gondozás nélküli parlag, amelyen egyházaink mindmáig nem szervezték meg a munkát s amelyen egyáltalán nincs meg a céltudatos, szakszerű irányítás.

A vázolt helyzetből következnek a legsürgősebb és legfontosabb teendőink:

I. Szervezendő lenne *Országos Protestáns Egyházi Zeneművészeti Tanács*, vagy legalább is az Evangélikus és a Református Egyházban is *Egyetemes Egyházzenei Bizottság*, amely a hivatalos Egyházaknak lenne tanácsadó szervezete, a megoldandó problémákat számon tartaná s a megoldás módjait előkészítené.

II. Szervezhető lenne egy *Országos Protestáns Egyházi Zenei Társaság*, hogy egyházzenei munkásainkat egybegyűjtse, énekkarainkat közös munkára szövetségbe tömörítse s általában támogasson minden munkát, mely egyházi zeneügyünket szolgálni van hivatva.

III. Szükségünk lenne a napi kérdésekkel foglalkozó *Zeneközlöny* mellett *egyházzenei szaklapra*, mely egyházi zenénk kérdéseit elvi és tudományos alapon tárgyalná, gondoskodnék egyházzenei kiadványaival a *magyar evangéliumi zeneirodalom* megteremtéséről, a múlt kincseinek feltárásáról.

S végül: azt hiszem, általános helyeslést remélhetek azzal a megállapítással, hogy a jelenlegi konferenciánk meggyőzött mindannyiunkat a *Magyar Protestáns Irodalmi Társaság* nagyszabású vállalkozásának a jelentőségéről és szükséges voltáról. Ez a konferencia nem oldott meg kérdéseket, mert nem is volt arra hivatva, de felvetett problémákat, amelyeknek érlelődniük kell, hogy egyszer megoldódjanak. A haszna és áldása annyira nyilvánvaló, hogy

IV. szükségesnek tartjuk és kérjük az *évenkénti egyházzenei konferenciák* rendszeresítését s azok tárgyalási anyagának *Évkönyvekben* való közzétételét.

Ádám Jenő

Századunk nagy magyar karizmatikusa volt. A faltörők, a sziklabontók, a nemzetépítők messze sugárzó példája. Szokolay Sándor szerint „Ádám Jenő alakja, nagysága (a hálátlanul felejtő idők jóvoltából) a művelődést eláruló, veszni hagyó és romboló világban mérhetetlenül megnőtt. A kihűlő világ különösen nélkülözi Ádám Jenő forrón kisugárzó apostoli üzenetét! Hol vannak ma a lánglelkű emberek? Nyomuk veszett! Ádám Jenő minden minőségében mozgósító, lelkesítő, sodró lelkületű, ellenállhatatlan apostola volt nemzetünknek! Kar-nagyként, zeneakadémiai tanárként, zeneszerzőként, tankönyvíróként, elragadó előadóként, a magyar népdal éneklésének újraélesztőjeként, a zene titkainak nagy feltárójaként mindig és mindenkor ránk szórta aranyát.” Élete bővölködik hősi és tragikus mozzanatokban.

1896-ban született Szigetszentmiklóson. A boldog gyermekkor és az iskolás évek után a Budai Tanítóképzőben szerez magyar—német—történelem szakos oklevelet. Kitor a háború, behívják katonának, s az események az orosz frontra

sodorják. Megtanul oroszul, Tatarszokban zeneiskolát alapít, kórust, zenekart, színtársulatot szervez. Lefordítja oroszra a János vitézt, társulatával 17 ezer kilométert jár be az Uráltól Vlagyivosztokig.

1920 őszén a frontról hazaérkezvén Kodály sokat emlegetett híres zeneszerző osztályának lesz tagja, amelyből sok jelentőssé vált zenész, egyházzenesz került ki: Kertész Gyula, Bárdos Lajos, Kerényi György, Doráti Antal és mások. A fiatal zeneszerzők friss műveit és természetesen a Mestert kemény támadások, rosszindulatú kritikák érték. Kodály a Budapesti Hírlapban *Tizenhárom fiatal zeneszerző* címmel frappáns választ adott: „Magunkévá kell tennünk a nyugat-európai zenei hagyomány minden értékét ... Nekünk azonban nemcsak európai, hanem egyben magyar zenészeket kell nevelnünk ... Csak az európai és a magyar hagyomány egybeolvasztása hozhat létre olyan eredményt, amely a magyarság számára is jelent valamit ... Nem akarunk idegen zenekultúrát majmolni. Megvan nekünk a magunk mondanivalója, a világ kezd már ránk figyelni. A magyar zenét nem mi találtuk ki. Megvan az már ezer éve. Mi csak ápolni, őrizni akarjuk a régi kincset, és ha olykor megadatik nekünk, gyarapítani.”

A felsőfokú tanulóévek után a következő állomás Lichtenberg Emil legendás híró oratórium-kórusa, ahol korrepetitorként és helyettes karnagyként tevékenykedett. Később folytatójává, kiteljesítőjévé vált ennek az áldásos kezdeményezésnek. 1933-ban Baselben Felix Weingartnernél karmesterként mesterdiplomát szerez. Mindezeket nevesebb fővárosi kórusoknak, de leginkább a Zeneakadémia diákénekkarának az élén kamatoztatja. Purcell, Bach, Händel, Haydn nagyszabású oratorikus művei szólalnak meg keze alatt, amelyeket a korabeli kritika is lelkesen üdvözöl. 1938-ban a kor nagy zenekritikusa, *Tóth Aladár Bach Magnificat-ja a Zeneművészeti Főiskolán c.* kritikájában egyebek között a következőket írja: „Nemcsak megtanulták a Magnificatot, de sokat is tanultak a Magnificattól ... Főiskolai növendék muzsikusaink megtalálták ezt a művészt kiváló vezetőjükben, Ádám Jenő tanárban, aki mióta átvette az iskolai énekkar vezetését, szebbnél szebb művészi munkára serkenti növendékei együttesét. A Magnificat valóságos kincsháza a megrendítően beszédes vízióknak. És Ádám Jenő lelkes poéta szíve meg tudta értetni a növendéksereggel, mit mondanak ezek a zenei látomások.”

Ádám Jenő életművének jelentős fejezete a kottakiadói tevékenység. *A dal mesterei* címmel énekgyűjteményt adott közre. Később, zenei előadásai során maga szólaltatta meg az elemzések tárgyát képező anyagokat. „Éreztem, hogy rám vár a feladat, hogy az új magyar zene és a vele szemben álló nótázó társadalom között tátongó úrt, a két háború közötti időben oly sok nehéz harcra és vitára okot adott szakadékot áthidaljam. 1939 óta évtizedet meghaladóan rendszeresen tartottam népdalfeldolgozásaimmal kapcsolatos népdaltanító előadásokat.” — nyilatkozta 1966-ban egy interjúban. Rádiós és televíziós előadásai könyv alakban is megjelentek: *A skálától a szimfóniáig* és *A muzsikáról*, amelyek segítségül szolgálnak műkedvelők számára a zene rejtelmeiben való

eligazodáshoz. „A Zenét szavai nemcsak felidézték, de hatalmas képzeletkeltő erővel jelenítették is ... Fület nyitó, szemet nyitó, szívet nyitó nevelőnk volt. Oratóriumvezénylése a műveken túlmutatva a nép felrázójává vált. Életműve nehéz időkben tette hétköznapjainkat ragyogó művészi tehetségével örökös ünnepnapokká.” — mondta róla Szokolay Sándor.

Harmincéves zeneakadémiai munkálkodása során Ádám Jenő a szolfézs, kamaraének, népzene, módszertan, dalirodalom tantárgyakat tanította. Két évtizedig vezette a középiskolai ének- és zenetanárképző, később az operai majd az ének főtanszakot. Jelentős részt vállalt a protestáns egyházzenei tanszak munkájában. Kodály 60. születésnapját a Zeneakadémia a Székelyfonó koncertszerű bemutatásával ünnepelte. A karmester, Ádám Jenő a felkészülés idején szakmai kérdésekkel gyakran kereste fel a szerzőt, aki egy ízben kemény hangon szólt rá: „Hagyja abba ezt a steril ünneplést! Írja meg végre az iskolai énektanítás módszertanát!” A felszólításnak engedni kellett. Galyatetőn hat hét termékeny munkálkodás gyümölcseként megszületett a *Módszeres énektanítás a relatív szolmizáció alapján* című, máig is alapvető fontosságú könyv és a SZÓ-MI énekműzetek, melyeknek borítójára a sajátja elé Kodály nevét illesztette. Az általános iskolának mind a nyolc osztálya számára énekkönyvet készített, amelyeket a háború után hamarosan betiltottak! Ám e könyvek tartalma és lelkisége mindmáig meghatározójává lett iskolai énektanításunknak. A reprint kiadás fél évszázaddal a betiltás után végre megszülethetett.

Kodály Ádám Jenőben látta a módszer kidolgozásának biztosítékát. Jól tudta, hogy jeles tanítványa minden iskolatípusban tanított, és rendelkezett az énekpedagógia legmagasabb szintű elméleti és gyakorlati tudásával. Később így emlékszik vissza az *Egy világsiker kurta története* című írásában: „Nos, mit írtam? Újat? Nem! Ez az újság inkább óság. Ezzel a módszerrel már ezer éve egy olasz szerzetes taníttatta kispapjait kottából kántálni. Sok utóda volt, főként a múlt században; köztük magyar is akadt. Mindenholnan a legjavát, a leghasznosabbját vettem át, de ami a fő, a legfontosabb, a tanítás minden mozzanatát a magyar zene lelkének húrjára hangoltam. Valamelyest azért adtam hozzá a magam sokévi gyakorlatából is.

Sokszor képezi vita tárgyát világhíressé vált énekpedagógiai módszerünk elnevezése: Kodály-módszer? Magyar módszer? Van, aki az Ádám-módszert állítja hitelesnek. Szerintem Szokolay Sándor érvelése a meggyőző: „Nem dönteném el a ma oly divatos szembeállítások szellemében, hogy meghatározó nagyságok nélkül mire jutott volna, mert meghatározó nagyságok az ő felmutató megelevenítése nélkül hol tartanának? Én hiszek az egymásra utaltság törvényeiben.”

Ádám Jenő korszakalkotó tevékenységére hamarosan felfigyel a zenei világ. 1958-ban a Zenei Nevelés Nemzetközi Társaságának (ISME) koppenhágai kongresszusán személyesen ismerteti a „magyar módszer” lényegét. Bizonyára ennek hatására választják be az elnökségbe.

Ádám Jenőt szolgálati idejének lejártával ereje teljében nyugdíjazzák. Erről évek múlva egy levélben így nyilatkozik: „Éppen 1960-ban adta ki az obsito-

mat egy minisztériumbéli rangos egyed, azzal zárva a vitát, hogy «lássa be végre, hogy nem alkalmas az ifjúság nevelésére!» — Félreálltam, nem pöröltem, húsz éve, hogy letöröltem.”

Életművében első renden pedagógiai munkásságát emlegetjük, ugyanakkor zeneszerzői tevékenysége is több említést, a szakma részéről több odafigyelést érdemelne: két vonósnégyese, Dominica szvitje, Magyar karácsony c. daljátéka, az Arany János dalai, a Gordonka szonáta, a Lacrima szonáta, Mária Veronika c. misztériumjátéka, az Ábel siratása oratórium, a népdalkantáták, a népdal-feldolgozások, a református énekeskönyv dallamaira készített kórusfeldolgozások, hogy csak a legjelentősebbeket soroljam.

Egyházzenei munkássága a zeneakadémiai évektől eredeztethető. Amikor Kodály a Psalmus Hungaricust komponálta, a diák Ádám Jenő *Az én falum* című szvitben dolgozott. Az első tétel (Ünnepnap reggelén) a 90. genfi zsolnárt idézi harsonákon, diadalmasan. Bizonyára ez volt első meghatározó ihletője a gyülekezeti éneklés megújítását célul kitűző törekvéseinek. 1937-ben egy széleskörű egyházzenei tanácskozás keretében nagyhatású előadást tart egyházi ének- és zenekari kultúránk fejlődésének lehetőségeiről. Őszinte szókimondással beszél az igénytelenségről, a deformálódott ízlésről, a dilettáns dalárdakultusról, református iskoláink szaktanárhiányáról, tanítóképzőink alacsony követelményszintjéről, teológusaink zenei tájékozatlanságáról. Az 1948-as református énekeskönyv előmunkálataiban, elkészítésében aktívan részt vállal. Az énekeskönyv megjelenése után itthon és külföldön, első renden magyar gyülekezetekben lelkesítő előadásaival igyekezett a zsolnárt, a magyar dicséretet, de a magyar népdalt is népszerűsíteni, ihletetten hangzó életre kelteni. Mint a magyar dal követe, 36 országban, 261 nagyobb városban tartott ismertetőt, bemutatót. Útjai során eljutott Izlandra, a Hawaii-szigetekre, Észak-Amerikába, Brazíliába, Argentínába, Venezuelába is.

Úgy gondolom, hogy Ádám Jenő portréját két személyes élmény is teljesebbé teheti: 1972-ben a debreceni Nagytemplomban nagyszabású nemzetközi egyházi ünnepség keretében adtuk elő Kodály Psalmus Hungaricusát, amelyet Ádám Jenő meghallgatott. A Kántus tőle kapta máig legszebb méltatását. „Számon tartjuk-e még, hogy a magyar műzene kertjének gyümölcstermő fái a Református Kollégiumban borultak virágba? Gondolunk-e rá, hogy a legelső nagy kertésszel Debrecen ajándékozott meg Maróthi György matematikus és zenész professzor személyében? Mert ő a magyar zenepedagógia és zeneelmélet első, legrégebb mestere. Világhíressé lett kórusművészetünk magyát ő vetette el.” 1979 nyarán a már nagyon nehezen mozgó, de lelkiileg-szellemileg erőteljes duzzadó professzort elhívtuk Debrecenbe. A Református Kollégium dísztermét nagy várakozással töltötték meg a kántorképző tanfolyam előadói és hallgatói. Körben a falakról a magyar fejedelmek, reformátorok, történelmünk, egyháztörténetünk nagyjainak tekintete, s előttünk Ádám Jenő lobogó egyénisége süt ránk. Megáll a levegő. Rövid csend után az előadó kérésére halkán és lassan elénekeli Huszár Gál történelmi énekét: „Uram Isten, siess minket

megsegíteni.” A dicséretnek azóta sem éreztem soha azt a „mágneses erőterét”, amit ott és akkor. S az előadás nyomán kinyíltak az idő, a tér és a lélek koordinátái: „Emlékezzünk! 160 esztendő átívelő török idő. A magyar égbolt fekete szivárványa. Mohács. Rá 15 évre Buda vesztése. A háromfelé tépett országon két magyar király meg a török császár huzakodik. Hogy lehetett élni ilyen korban? Lehetett e Nemzeti sugallat szavára. Megmaradni. Életben maradni! A törökjárás és németdúlás e közel két századában egy nép lett nemzeté. Mi tette ezt? Mint mindenkor, első renden valami nagy lelkesítő eszme. Akkor? A reformáció. Tettekhe hevített. Mert a dátum: 1541. Kettős jelentőségű. Ekkor került Budavár török kézre. S ugyanez évben a Sylvester fordította Biblia magyar kézbe. Nemzeti nyelv: bevezetetlen vár. Városok pusztulnak? Iskolák épülnek! Van, kit sorsa rabszolgapiacra vet, másik külföldi egyetemen tanulhat. Városokban, nagy vásárok sátraiban, rajtaütéstől szétrebbenésre mindig kész nyomdák ontják a magyar betűt, szót, vallásos és világi verses históriákat. Emlékezni, eszmélni! Nagy példákön lelkesedni! Nagybáncái Mátyás Hunyadi példájával lelkesít, s a história végén felsóhajt: Támasszon az Isten ilyen hadnagyokat az nyomorult országnak.”

Ádám Jenő sokoldalú munkásságáért 1955-ben Erdemes művész-kitüntetés, 1957-ben Kossuth-díjat kapott. 1979-ben szülőfaluja, Szigetszentmiklós emlékházat állított, amely hűségesen gyűjti és őrzi a gazdag élet dokumentumait.

1982. május 27-én a Farkasréti temetőben Szokolay Sándor búcsúztatta a Debreceni Kántus zsolttáreklése mellett.

Végezetül összefoglalásul hadd szóljon hozzánk Ádám Jenő üzenete, amelyet az utókor lelkiismeretére kívánt bízni. Az általa kidolgozott, világhíressé lett „magyar módszer” csakis ezzel a lelkeséggel képes betölteni egyént, közösséget, nemzetet erősítő, nevelő misszióját. Ha a konkrét zenei tartalomtól elvonatkoztatunk, minden pedagógusnak ars poeticája kell, hogy legyen: „A zeneművészetben különleges nevelő erő rejlik ... A zenére hangolt tanító legtöbbje kitűnő nevelő. A zenetanítás elemi szinttől a legmagasabb fokig: nevelés ... Elméletieskedő filozofálásban manapság igencsak bővelkedünk. Többet ér az egészséges, céltudatos, gyakorlati szellem. A sugárzó szeretet. A szakmában az első szó azé, aki hivatásának tudatában következetes, őrzi függetlenségét, személyében példamutató ... A legnagyobb munkáról van szó, melynek tartalma és célja: az emberebb ember.”

Berkesi Sándor

Szenci Molnár Albert-díj Berkési Sándornak

Berkési Sándor tanár-karnagy az 1967/68-as tanévtől lett gimnáziumunk énektanára és a Kántus karnagyja. Berkési Sándor zeneakadémiai tanulmányainak ideje egybeesett Kodály Zoltán életének utolsó öt esztendejével, amelyek alatt a személyes hatások, találkozások elkötelezetté tették őt a magyar zene ügye mellett.